VIBORGS MUSEUM – MUSEET HEMSÖKT AV KRIG

Anne-Maija Malmisalo

Hösten 1939 hotade Sovjetunionen Finland med krig. Viborg som låg nära östgränsen och hade en ställning som Östra Finlands viktigaste stad, var ett lämpligt mål för fiendens bomber. På grund av krigshotet började Viborgs museum evakueras sina föremål till tryggare orter. Evakueringen blev aldrig slutförd. Vad hände med museet och dess föremål under och efter kriget? Hur förändrades föremålens betydelse efterhand?

Viborgs kulturhistoriska museum, som hette Museum Wiburgense, öppnade sina dörrar för allmänheten i mars 1895. Museets latinska namn var en kompromiss som följde av språkstrider. Finsk- och svenskspråkiga var de största språkgrupperna i den internationella staden. Stadsfullmäktige grundade ett verk som på svenska hette «Wiborgs museum». Viborgs Finska Litteratursällskap, som hade åstadkommit att staden fick ett museum, ville å sin sida att museet skulle ha ett finskt namn «Wiipurin museo» (Kyyrö 1966: 142).

Museet låg i stadens tidigare rådhus, ett hus med två våningar byggt på 1600-talet. Byggnaden blev snart för trång. För att få mera utrymme lät man bygga två våningar till på det gamla huset. Efter ombyggnaden ordnades samlingarna på nytt och museet öppnades för allmänheten i februari 1900. En omfattande renovering utfördes i byggnaden 1931-32 och efter den ordnades samlingarna åter enligt tidens krav (Heinonen 1984: 3-4; Gardberg – Welin 1996: 76-78).

Som museiföreståndare i Viborgs museum verkade från början rektor Antti Helander. Efter hans bortgång i augusti 1929 valdes Rurik Lindqvist (1870-1950) till tjänsten. Lindqvist var konstnär och rektor för Viborgs Konstvänners ritskola. När Viborgs konstmuseum grundades 1930 blev han också dess intendent (Valkonen 1992: 97).

KRIGSHOTET BLIR STÖRRE

Ännu på sommaren 1939 fungerade museerna i Viborg och hela Finland som tidigare. Man upplevde inte krigshotet som verkligt fastän flera tusen frivilliga studenter och fosterlandsvänner under sina ledigheter deltog i befästningsarbete på Karelska näset och att en stor krigsövning började där i augusti samma sommar.

Hösten var mycket osäker. Man ansåg kriget möjligt, trots att det fanns en vitt utbredd tro att Sovjetunionen inte skulle påbörja ett krig mot Finland. På grund av krigshotet hade en del av gränsbefolkning-

Finska orter som behandlas i artikeln.

*Viborgs museum på 1930-talet. Framför museet är statyn av Viborgs slotts grundare Tyrgils Knutsson.
Foto: Museiverket i Finland.*

en och folk från bosättningscentra flyttat till inlandet och landsbygden. I november började de – myndigheternas order till trots – komma tillbaka till sina hem. Affärerna, som hade varit stängda, var åter öppna som vanligt och skolgången började på nytt. I Viborg hade förberedelserna kring befolkningsskyddet varit livliga under hela hösten. Olika slags övningar, till exempel att mörklägga byggnader och söka sig till skyddsrum, ordnades flitigt. Sista veckan i november trodde man att faran var över och beredskapen upplöstes.

Situationen blev ändå snart allt mer kritisk. Sovjetunionen sade upp nonaggressi-

onsfördraget 28.11. och avbröt de diplomatiska förbindelserna med Finland 30.11.1939. Samma morgon anföll sovjettrupperna Finland längs den över 1000 km långa östgränsen och bombade Helsingfors, Viborg och flera andra tätorter (Kallioniemi 1990: 30-31, 46; Tervasmäki 1977: 40-44).

MUSEETS EVAKUERING BÖRJAR

På grund av krigshotet hade man börja skydda museernas samlingar. På Viborgs museinämnds sammanträde 30.8.1939, vilket blev det sista, föreslog generallöjt-

nant Harald Öhqvist, ledamot i nämnden, att det skulle anhållas om pengar hos staden för att föra de allra värdefullaste museiföremålen undan ett möjligt krig. Öhqvist kände troligen till situationen på grund av sitt arbete bättre än de andra ledamöterna i nämnden. Museinämnden bestämde även vilka föremål som borde räddas först. Mest skyndsamt skulle det vara med 1. guld- och silverpengarna o.dyl., 2. målningarna och 3. folkdräkterna. Listan återspeglar på ett intressant sätt Viborgs museinämnds och tidens värderingar. Pengar, konst och folkdräkter fick det största museivärdet, medan etnologiska föremål fränsett folkdräkter utelämnades från listan. Uppenbarligen tänkte man att det fanns så mycket etnologiska föremål i Finlands museer och hem, att det inte skulle vara någon oersättlig förlust om dessa föremål blev förstörda (SMLA).

Rurik Lindqvist ansvarade för evakueringen av både Viborgs kulturhistoriska museum och konstmuseum. Museet hade en liten personal. Utom Lindqvist hade man avlönat bara en vaktmästare. Då personalen var så fåtalig tog det tid att packa alla föremål. Man sände ändå bort en betydande del av kulturhistoriska museets föremål, 50-60 lådor, i två partier till Rautalampi i Mellersta Finland där Peura museet hade öppnats året innan. Även konstmuseets verk flyttades till Rautalampi och museets samlingar räddades nästan i sin helhet. Till landskapsarkivet i Tavastehus sände man från kulturhistoriska museet sju lådor, vilka innehöll i huvudsak porträtt, akvareller, teckningar, kartor, dokument, sigill och gamla ryska kopparstick. Största delen av samlingarna blev ändå kvar på museet, däribland stora möbler, medeltida kyrkliga skulpturer, en

egyptisk mumie och tusentals andra föremål (Heinonen 1984: 17; Nissilä 1978: 266; Valkonen 1992: 115, 148).

Museets samlingar hade under drygt 40 år blivit ganska talrika. När kriget bröt ut fanns 12 961 huvudnummer i förteckningarna. *Av detta sände man till förvar cirka en femtedel. Av myntsamlingen som hade bedömts som den allra viktigaste lyckades man rädda cirka 30%, av konst- och bildsamlingen likaså cirka 30%, men av dräktsamlingen bara cirka 10%.*

I tidningen Karjala ingick en annons ännu 3.12.1939 om museets öppettider, men i själva verket hade man stängt museet 10.10.1939 «tillsvidare på grund av krigshot», som det antecknades i museets kassabok. Ännu den sista öppethållningsveckan besökte skolgrupper och andra museet som vanligt. Om söndagar hade man flera tiotal besökare, om vardagarna färre. Den sista öppethållningsdagen, måndagen den 9.10., såldes sex biljetter (LSMA).

VIBORGs HISTORISKA MUSEUM I VINTERKRIGETS TUMULT

I Viborg började den 30 november som vanligt. Freden tog snart slut när det första flyglarmet gick. Anfallet var en överraskning överallt. På kvällen bröt panik ut i Viborg när man begrep att kriget verkligen hade börjat. Många försökte fly från staden på ett eller annat sätt. Samtidigt inleddes evakueringen av Viborg. På en månad minskade Viborgs invånarantal från över 70 000 till cirka 10 000 (Kallioniemi 1990: 40, 90).

Bristen på transportmedel föranledde en prioriteringsordning för evakueringen. I första rummet kom människor och

boskap. Därefter kom livsförnödenheter, industrins råvaror, kläder och skodon, jordbruksmaskiner och andra maskiner i denna ordning. Invånarna försökte sända sina ägodelar från staden per järnväg, men det fanns just ingen möjlighet av få dem med på tåget. Evakuering av materiel pågick under hela vinterkriget (Kallioniemi 1990: 54; Virolainen 1988: 175-180).

Museiföremålen hörde inte till det viktigaste att evakueras och museernas personal fick sköta saken som de bäst kunde. I Viborg var situationen hopplös, eftersom staden tömdes på civila och det inte fanns tillräckligt med transportmedel. Ordförande i Finlands museiförbund professor Aarne Äyräpää konstaterade i sitt tal i förbundets årsmöte 28.12.1939, att «i denna situation, när alla krafter måste koncentreras på att avvärja fördärvet som hotar Finland och Finlands kultur, känns vårt arbete som en obetydlig detalj och intresset för det viker undan också hos oss museimän för andra intressen, som i denna stund överlägset behärskar finländarnas sinne» (FMFA).

Museiförbundet sände 28.1.1940 ett cirkulär till museerna, i vilket gavs råd om hur man kan skydda samlingar för luftbombardemang. Då var skadorna i Viborg ännu relativt små, men det fanns ingen som kunde följa råden. Staden var nästan tom och det civila livet hade praktiskt taget upphört. Den första februari började Sovjetunionen sitt anfall på Karelska näset och i mitten av månaden var finnarna tvungna att börja retirera inför en övermäktig fiende. Vinterkriget tog slut den 13 mars 1940. Röda armén hade då ryckt fram till Viborgs östliga förstäder. Enligt fredsfördraget måste Finland retirera efter

en bestämd tidtabell till finska sidan av den nya riksgränsen. Viborg och många andra socknar måste lämnas (FMFA; LSMA; Kallioniemi 1990: 90; Viitanen 1958: 531-532; Ylikoski 1978, 315).

Den 13 mars började finska trupper retirera från Viborg. I boken *Viipurin viimeiset päivät* (De sista dagarna i Viborg) finns en skildring av uppbrottets stund:

Den 14 mars har varit blåsig och på eftermiddagen ändras vädret till en regelrätt snöstorm. Det kraftiga draget får pyrande ruiner att flamma upp på nytt och i ett huj står staden åter i lågor som ett brandfält. ... På kvällen tågar säkringsavdelningen längs kavelbron över Slottsundet till Tervaniemi. ... Det här är den sista natten i Viborg; på morgonen kl. 6 måste staden lämnas slutgiltigt.

På kvällen klarnade vädret, molnen seglade bort och månen blekte stjärnornas lyster på himmelen. ... En soldat sitter alldeles på spetsen av Tervaniemi på vakt och beskådar gamla Viborg över det tillfrusna sundet. ... Där på andra sidan av sundet flamlar ännu en stor eldsvåda, fastän redan en smula dämpad. Det är museibyggnaden. I dess värme har snön på statyn av Torkel Knutsson smält (Koponen – Viitanen 1940: 176-185).

Viborgs museum hade bevarats utan skador fram till krigets sista stunder. Byggnaden träffades av en bomb som orsakade en eldsvåda. I eldsvådan totalförstördes föremål som ännu låg kvar i byggnaden. Samlingsrummet för stenåldern, etnologiska avdelningens tre salar, den stora och lilla kyrkosalen, kulturhistoriska avdelningens fem salar, Grommés och Sellgrens avdelningar, kansliet, hallen och vinden med sina museiföremål och vitriner brann ned. Av byggnaden återstod bara väggar (Nissilä 1983: 160; SMLA).

Före den definitiva förstörelsen av muse-

102 et hade en del av soldaterna, vilka var på väg från staden, tagit med sig några föremål från museet. Man ville inte lämna någonting av värde till ryssarna och man ville också ta »suvenerer» med sig från den finska staden som snart skulle införlivas med Sovjetunionen. En major till exempel räddade från museet en samling av gamla vapen. Senare fördes vapnen till Tavastehus och förenades med de föremål som hade evakuerats före kriget. I Helsingfors och Björneborg hittades två år senare, 1942, 41 konstverk som tillhörde museet. En soldat hade skurit ut målningarna från ramarna och rullat ihop dem. Efter en rättgång förenades målningarna åter med museets samlingar. En del av föremålen som hade tagits som suvenirer har efter flera årtionden hamnat i några museer, om också inte med de evakuerade samlingarna. Soldaterna tog föremål också från andra byggnader än museet. Med anledning av detta införde Viborgs förvaltningsnämnd annonser i tidningar. I annonserna uppmanade nämnden alla privata personer och institutioner som hade räddad egendom som tillhörde Viborgs stad att omedelbart anmäla saken till förvaltningsnämnden. En del av föremålen återficks förr eller senare. Även om Viborg inte längre var en del av Finland och Viborgs invånare bodde i olika delar av landet fungerade ännu några av stadens ämbetsverk. Det tog tid att lägga ner staden och förvaltningsnämnden fortsatte stadsfullmäktiges arbete under flera år (Kuujo 1992: 132; Nissilä 1983: 160; SMLA).

De sju lådor som hade sänts från Viborg till Tavastehus i oktober och som innehöll museets föremål hade packats i godsvagnar tillsammans med Viborgs landskapsarkivs

och bibliotekets material. Vagnarna hade tömts före Tavastehus i Riihimäki på grund av vagnbrist i hela landet. Tavastehus landskapsarkivs arkivarie hämtade lådorna från Riihimäki med svenska undsättningsexpeditionens bil i slutet av mars, dvs. efter krigets slut (TLA).

MUSEET UNDER FREDEN OCH FORTSÄTTNINGSKRIGET

Efter kriget behandlade Viborgs förvaltningsnämnd de evakuerade museiföremålens omplacering. Det föreslogs att alla tavlor skulle placeras i Ateneum som en egen avdelning, men det godkändes inte. Det föreslogs också att allt väsentligt karelskt samlingsmaterial skulle behandlas som en helhet. Man beslöt begära att Rurik Lindqvist skulle inventera och utvärdera konstverken och namnge porträtten. Man var således mest intresserad av konstverken, vilka man tyckte var mer värdefulla än det etnologiska materialet. Våren 1941 beslöt förvaltningsnämnden, att utom konstmuseets och kulturhistoriska museets konstverk skulle också kulturhistoriska museets övriga evakuerade föremål inventeras (Kuujo 1992, 132).

Mellan krigen var det bara några få museer som hann komma igång normalt och öppna sina dörrar för allmänheten. I början av vinterkriget hade museernas viktigaste uppgift varit att evakuera sina samlingar till säkra platser. När fortsättningskriget började sommaren 1941 var den omedelbara faran inte lika stor. Därför evakuerade bara några museer sina samlingar på nytt i fruktan för bombningar. Bara museerna i kusttrakterna i Södra Finland var hela tiden i fara. Viborgs museums samlingar var fortfarande ner-

*Viborgs museum efter branden i mars 1940: endast väggarna står kvar. Bilden har tagits under åren 1941–44, då staden var igen en del av Finland. Krigets spår har städats från skvären.
Foto av Atelier Kolmio; Museiverket i Finland.*

packade i lådorna i Rautalampi och Tavastehus. Man hann inte fatta beslut om samlingarnas omplacering innan kriget började på nytt (Kotiseutu 3-4/1942).

Sovjetunionen bombade Finland 25.6.1941 och Finland började sitt anfall 10.7.1941. De finska trupperna ryckte fram snabbt och redan den 30 augusti 1941 var Viborg återerövrat. Stadens återuppbyggnad påbörjades omedelbart. Man ville återställa allt som det hade varit före kriget. Under vinterkriget hade Viborg bombats så häftigt att cirka 60% av stadens byggnader hade förstörts och bara 8% av bostadshusen hadeskonats helt. Ett år senare, i augusti 1942 hade Viborg cir-

ka 21 000 invånare. Det var mindre än 30% av stadens invånarantal före kriget (Luoma 1982: 92 – 111).

Lauri Välke, fornminnesvårdare i Viborg, föreslog förvaltningsnämnden att den förstörda museibyggnaden skulle undersökas för eventuella museala fynd:

I bottenvåningen av det förstörda kulturhistoriska museet i Viborg finns troligtvis ännu orörda brand- och rasrester. Det är därför mycket sannolikt att där ännu finns museiföremål, främst av järn. Vad som ovan har sagts stödes av museiföreståndare, konstnär Rurik Lindqvists meddelande, enligt vilket etnologiskt sällsynta föremål av nämnda slag inte blev förflyttade.

Sälunda anhåller jag hos den ärade förvaltningsnämnden om åtgärder därtill, att man kunde utföra s.k. jordschaktning på platsen, för att få fram allt som kan återfinnas. När ifrågavarande rester är utan något slags skydd och alltså jämt utsatta för regn och fukt, borde man anse åtgärderna vara brådskande. ... Museet förlorade ju en betydande del av sina föremål till följd av vinterkriget. Därför är det för museets omorganisering viktigt att få varje föremål som tillhört museet tillvarataget och tryggt upplagrat (Brev från Lauri Välke 15.6.1942, SMLA).

Välke önskade att förvaltningsnämnden skulle anvisa museet ett torrt rum, i vilket man kunde samla föremål som hör och kommer att höra till museet. Till exempel i konstmuseets källare hade man lämnat i förvar kulturhistoriska museets eka, några jordbruksredskap och hushållsartiklar av trä, som på så sätt hade bevarats från kriget, men som nu var utsatta för fukt och ofog. Välkes brev präglas av tron att museet skulle komma att öppnas i Viborg på nytt. *Nu hade varje museiföremål, som hade skonats eller ännu kunde räddas, fått ett nytt värde när merparten av museets föremål hade förlorats.* Man ansåg även det minsta myntet vara så viktigt, att ett sådant skulle sökas bland resterna (SMLA.).

Lagret av resterna i museets ruiner var ungefär 1,5 m tjockt på ett 25 m x 12 m område. Enligt föreståndaren på stadens byggnadsbyrå var arbetet inte aktuellt, ty all arbetskraft och alla fordon behövdes till annat byggnadsarbete i staden. Saken ordnade sig ändå ganska snart. Eftersom staden varken hade pengar eller arbetskraft hjälpte Museiförbundet till. Museiförbundet bekostade grävningsarbetet för två månader under sommaren 1942. I museets ruiner fann man en stor mängd mynt och andra föremål av metall. Viborgs åter-

ruppbyggnad var ett enormt arbete och man hann inte återställa museibyggnaden innan Finland åter förlorade staden till Sovjetunionen 1944. Sovjetunionen fortsatte återuppbyggnaden av staden efter kriget. År 1958 ombyggdes museet, som alltså bara hade haft väggarna kvar, till bostadshus (Heinonen 1984: 17; Meurman 1978: 62; Neuvonen m.fl. 1999: 73; Nissilä 1983: 161; SMLA).

MUSEISAMLINGARNAS OMPLACERING EFTER KRIGET

Vid fortsättningskrigets slut stod Finland inför svåra fredsvillkor. Viborg förlorades på nytt och nu talade man inte längre om «interimsfreden» såsom efter vinterkriget. Nu var förlusten av staden definitiv. Under fortsättningskriget hade man tänkt att museet i Viborg skulle återbyggas och de evakuerade museiföremålen återföras till staden, men nu hade situationen förändrats. De evakuerade föremålen behövde omplaceras, men frågan var vart?

Museets samlingar hade ägts av Viborgs stad, och efter kriget hörde de till Viborgs förvaltningsnämnd och senare till Torkkelin säätiö (Tyrgils stiftelse), som var förvaltningsnämndens «arvtagare» (år 1990 antog stiftelsen namnet Viborg-stiftelsen). Under utredningen av museiföremålens omplacering tillhörde de staden. I utredningen sammanfogades Viborgs kulturhistoriska museums och konstmuseets samlingar. Det uppstod meningsskiljaktigheter kring konstsamlingarnas placering, medan kulturhistoriska och etnologiska samlingar inte fick nämnvärd uppmärksamhet (Kuujo 1996: 77; LSMA).

Både Tavastehus och Lahtis ville ha konstsamlingarna. Lahtis hänvisade till

sina nya 7000 invånare, vilka hade flyttat från Viborg. Det var fler än på någon annan ort. Tavastehus geografiska läge ansågs vara lämpligt och man lyfte fram stadens ställning som ett viktigt turistcentrum. Enligt Viborgs Konstvänners förslag fattade inrikesministeriet, som hade besittningsrätten till samlingarna, sitt beslut i mars 1950. Enligt beslutet placerades målningarna som hörde till Viborgs förvaltningsnämnd och Viborgs Konstvännar i Tavastehus. Målningarna som föreställer Viborg och Karelen samt alla samlingar från kulturhistoriska museet placerades i Lahtis. Beslutet var också i överensstämmelse med Rurik Lindqvists önskemål. Lindqvist hade över tio år före kriget och mer än tio år under och efter kriget skött Viborgs museer och deras evakuerade samlingar. Efter att ha fått föremålen till Lahtis blev Lindqvist sängliggande och reste sig aldrig mer (LSMA; SMLA; Heinonen 1984: 17; Nissilä 1978: 266).

Samlingarna som placerades i Lahtis omfattade 2311 föremål från kulturhistoriska och etnologiska samlingar och 77 konstverk. Konstverken och en del av de kulturhistoriska föremålen placerades i Lahtis konstmuseum som tagits i bruk 1950. Resten av samlingarna placerades i förvaringsrum. I Tavastehus placerades konstsamlingarna i det nya konstmuseet som blev färdigt 1952 (LSMA; Nissilä 1978: 266).

Även om samlingarna nu hade fått nya »hem», var ärendet om äganderätten inte slutbehandlat. Tyrgils stiftelse meddelade 1968 Lahtis stad, att stiftelsen ansåg sig äga Viborgs museums samlingar. I Lahtis var man av den åsikten att staten hade överlämnat föremålen till staden som dess egna eller som en evig deposition. Först

hösten 1993 fattade man ett beslut. Stiftelsen fick äganderätten av staten på det villkoret att samlingarna alltid skulle komma att vara placerade i Lahtis stadsmuseum som en helhet. I kontraktet nämndes också att Lahtis stadsmuseum har permanent förvaltningsrätt, men att Viborg-stiftelsen äger samlingarna. Museet fattar beslut om bl.a. föremålens konservering och utställande, men om utlåning av föremål utomlands beslutar museet och stiftelsen tillsammans. Om långvariga depositioner i ett annat museum kan parterna göra upp på egen hand. Nuförtiden är föremål från samlingarna deponerade i Villnäs herrgård, som underhålls av Museiverket, i Heinola stadsmuseum och i Syd-Karelens museum i Villmanstrand (LSMA).

Syd-Karelens museum är ett landskapsmuseum. Till museets verksamhetsfält hör utom Syd-Karelen även de till Sovjetunionen överlåtna områdena. Därför är museet intresserat av Viborg och Viborgs museums samlingar. År 1962 deponerades en del av samlingarna från Lahtis i Villmanstrand, i huvudsak textilier och bildmaterial. År 1990 omplacerades konstverk från Tavastehus till Syd-Karelens konstmuseum i Villmanstrand, som är ett regionalkonstmuseum. För omplaceringen behövdes ett utslag av Högsta domstolen (LSMA; Valkonen 1992: 115).

År 1971 grundades Wiborg-museets stiftelse i syfte att samla föremål som anknyter till Viborg, och grundlägga Wiborg-museet. Ända fram till 1976 har stiftelsens samlingar funnits i Syd-Karelens museum. Stiftelsen för Tyrgils Museet som är grundad av Viborgs svenskspråkiga hade också samlat föremål.

106 De sammanfördes med Syd-Karels museums Viborg-samlingar 1986. Föremål från Viborg och Viborgs museum finns alltså nu i flera museer i olika delar av landet (FMFA; Viipuri-museo <http://www.lappeenranta.fi/museot/viipuri.htm> 21.11.1998).

Numera har Viborg två karaktärer. I finländarnas tankevärld lever ännu «det gamla glada Viborg», som man erinrar sig längtansfullt. Å andra sidan är Viborg en rysk stad, som har genomgått en stor förändring sedan 1930-talet. Ännu lever många som har bott i Viborg och det har varit svårt för dem att lämna sin hemtrakt. Fortfarande, 60 år efter vinterkriget, önskar många att få Karelen och Viborg tillbaka. Saken diskuteras även i massmedia. Att ge upp hoppet och foga sig efter status quo upplevs svårt för många.

Kriget medförde nya värderingar som tog sig uttryck i till exempel det museivärde som föremålen fick. Efter museets undergång fick de räddade museiföremålen ännu större betydelse och de fick en ny uppgift. Föremålen påminner med sin existens både om «det gamla glada Viborg» och om Viborgs museum som låg i den andra ändan av slottsbron. Museet som hade varit verksamt över 50 år måste stänga sina dörrar på grund av kriget, först «tills vidare» och sedan för alltid. För yngre museibesökare är föremålen intressanta i sig, men för många äldre har de ett starkt känslovärde. Föremålen är ju från Viborg!

ARKIVKÄLLOR

Finlands museiförbund (FMFA)
Lahtis stadsmuseum (LSMA)
St Mickels landskapsarkiv (SMLA)
Tavestehus landskapsarkiv (TLA)

LITTERATUR

- Gardberg, C. J. – Welin, P. O. *Viipuri – kivistä rakennettu kaupunki*. Helsinki 1996.
- Heinonen, Jorma. Luovutetun Karjalan museot. *Osma. Suomen museoliiton vuosikirja 1983*. Helsinki 1984.
- Helander, Antti ym. Viipurin museo. *Suomen kulttuurihistorialliset maakunta- ja paikallismuseot*. Suomen museoliiton julkaisuja 4. Helsinki 1932.
- Kallioniemi, Jouni. *Viipuri suursodassa 1939 – 1944*. Raisio 1990.
- Koponen, Emil – Viitanen, Eero. *Viipurin viimeiset päivät*. Porvoo 1940.
- Koriseutu 3-4/1942.
- Kuujo, Erkki. Viipurin kaupungin hoitakunnan vaiheet 1940 – 1948. *Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 10 – 11*. Helsinki 1992 – 1996.
- Kyyrö, Kauko. *Tuulta ja tyynyä. Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura 1845 – 1965*. Tampere 1966.
- Luoma, Pekka. Kannaksen Karjalan väestönsiirrot ja evakuoinnit jatkosodan aikana 1941 – 1944. *Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 5*. Helsinki 1982.
- Meurman, Otto-I. Muinaismuistojen valvonta Viipurissa. *Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 3*. Helsinki 1978.
- Nissilä, Viljo. Kaupunginmuseum. *Viipurin kaupungin historia V osa. Vuodet 1917–1944*. Lappeenranta 1978.
- Nissilä, Viljo. Kulttuurielämää sotavuosina 1939 –

- 1944 Viipurissa. *Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita* 6. Helsinki 1983.
- Sihvo, Pirkko. Aineellisen kulttuurin ominaispiirteitä. *Karjala – historia, kansa, kulttuuri*. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Helsinki 1998.
- Tervasmäki, Vilho. Tarton rauhasta talvisotaan. *Talvisodan historia* 1. Porvoo 1977.
- Valkonen, Olli. *Viipurin taiteenystävät 1890 – 1940*. Helsinki 1992.
- Viitanen, Eero. Sorien Viipuri I. *Viipurin kirja*. Pieksämäki 1958.
- Viipuri-museo
<http://www.lappeenranta.fi/museot/viipuri.htm>
21.11.1998.
- Virolainen, Johannes. *Karjalaiset Suomen kohtaloissa*. Helsinki 1988.
- Ylikoski, Pekka. Kannaksen armeija vetäytyy uudelle valtakunnanrajalle. *Talvisodan historia* 2. Porvoo 1978.

SUMMARY

The Vyborg Museum – How the War Affected the Museum and its Objects

The Vyborg Museum was founded in 1893 and opened to the public in 1895. Over 50 years later the museum found itself facing a new situation. On November 31, 1939 the Soviet Union started a war against Finland. The Vyborg Museum only managed to evacuate one fifth of the museum objects to Rautalampi and Hämeenlinna before the war broke out. The museum board made a list of the most valuable objects to be sent away most urgently. The objects included were 1. old coins, 2. paintings and 3. ethnological costumes. The Winter War, as it was called, finished March 13, 1940. On the last day of the war a bomb hit the museum and the whole building was burnt down. As a result of the war Finland had to give up Vyborg, which was one of the main cities of the country, and some other areas to the Soviet Union.

After the war there was some discussion about where the evacuated museum objects should be placed. No decision had been taken when the war resumed in the summer of 1941. In August 1941 with Vyborg once again part of Finland plans were laid to rebuild the museum in the town. Because most of the original objects had been destroyed, those that had been evacuated acquired a whole new value. In addition, in the summer of 1942 there were some excavations in the ruins of the old museum building to find and recover any objects that might have survived. The museum had not yet been rebuilt when Finland lost Vyborg for the second and final time on June 20, 1944. When the war ended Vyborg remained part of the Soviet Union and discussions as to where to place the museum objects started again. Finally in 1950 a decision was made: the objects were to be placed in Lahti City Museum.

It is interesting to note how much the exceptional conditions affected the value of the objects.

- 108 Because so many of the objects were lost, those that were saved became more valuable than ever before. Now the objects tell us about the Vyborg that was lost, the museum that was once in the town, and also about the war. In addition to their considerable museum value, the objects also have enormous sentimental value, especially for the people who had to leave their home town, Vyborg.

Anne-Maija Malmisalo har magistergrad i pedagogik och studerar museologi och konsthistoria vid Jyväskylä universitetet.

Adr: Minna Canthinkatu 14 A 11,

SF-40100 Jyväskylä

email: annmalm@st.jyu.fi